

Üstün Yetenekli Bireylerde Kariyer Üzerine Bir Meta-Sentez Çalışması Gözde Demir¹, Muhammet Demir²

DOI 10.5281/zenodo.15002578

Özet

Üstün yetenekli çocuklar zekâ, yaratıcılık, mükemmeliyetçilik, geniş ilgi alanı, iyi bir gözlemci olmaları, üretkenlik gibi özellikleriyle yaşitlarından farklı birçok becerilere sahiptir. Bu çalışmada üstün yetenekleri bireylerin kariyer planlamalarının ve bu süreçte yaşadıkları güçlüklerin neler olduğunu belirlemek ayrıca çeşitli değişkenlerin kariyer planlama sürecine etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu çalışmada üstün yetenekli bireylerin kariyer planlamaları, bakış açıları gibi konularda yapılan çalışmalar literatür taraması yapılarak derlenmiştir. Çalışma bir meta-sentez çalışması olup literatür taramasında üstün yetenekli, üstün yetenekli ve kariyer, BİLSEM gibi anahtar kelimeler kullanılarak bazı veri tabanlarından yapılan çalışmalara ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda öne çıkan kariyer planlaması ile ilgili elde edilen sonuçlara çalışmamızda yer verilmiştir. Literatür incelendiğinde ülkemizde üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerine ve değişimlerine yönelik kesitsel ve boylamsal olarak kapsamlı çalışmaların yeterli olmadığı görülmüştür. Çağımızın ihtiyaçları ve değişen meslek kolları göz önünde bulundurulduğunda üstün yetenekli öğrencilerin mesleki rehberlik açısından daha inovatif yaklaşımlarla yönlendirilmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın da üstün yeteneklilerin öğretmenlerine, ailelerine, rehber öğretmenlere ve diğer araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: üstün yetenekli, üstün yetenekli ve kariyer, BİLSEM

A meta-synthesis study on careers in gifted individuals

Abstract

Gifted children possess various skills that set them apart from their peers, including intelligence, creativity, perfectionism, diverse interests, keen observation, and productivity. This study aims to explore the career planning of gifted individuals, the challenges they encounter in this process, and the influence of various factors on their career decisions. A comprehensive literature review on the career planning and perspectives of gifted individuals has been conducted. This research is a meta-synthesis, utilizing studies sourced from various databases with keywords such as " gifted, " " gifted and career, " and " BİLSEM " in the literature review. The findings from these studies on career planning were integrated into our analysis. Upon reviewing the literature, it became clear that there are insufficient cross-sectional and longitudinal studies on the career development and transitions of gifted students in our country. Given the evolving demands of our times and the changing job landscape, there is an urgent need for research that provides innovative guidance to gifted students in vocational counseling. This study is anticipated to be valuable for teachers, families, counselors, and researchers working with gifted students.

Keywords: gifted, gifted and career, BİLSEM

¹ Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, gozdecandascandas@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2394-5598

² Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, m_demir87@hotmail.com, ORCID:0009-0005-5448-1334

Giriş

Üstün yetenekli çocukları diğerlerinden ayıran kendilerine has özellikleri vardır. Üstün yetenekli bireyler daha hızlı öğrenme, araştırma ve sorgulama ile bağımsız öğrenme kabiliyeti, dikkatlerini ilgileri dahilinde olan konulara daha uzun süre yoğunlaştırma gibi özellikleri ile üstün yetenekli olmayan akranlarına göre üstünlük gösterirler (İnnali, 2018). Bu üstünlük gösterme durumu fark edilebilir ve dikkate çekici düzeydedir. Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM); okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin (resim, müzik ve genel zihinsel yetenek) örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır (MEB, 2017a, s.6). Üstün yetenekli bireyler için literatürde değişik tanımlamalar olsa da BİLSEM Yönergesine göre ise “Üstün veya özel yetenekli çocuk, özel akademik alanlarda veya zeka, yaratıcılık, sanat ve liderlik kapasitesi yönüyle yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği uzmanlar tarafından belirlenen çocuk” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2007). Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer hedefleri ya da kariyer planlamaları da bu kapsamda dikkat çekici noktalar arasındadır. Bireylerin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi bu kariyer planlaması aşamasında önem teşkil eden adımlardan bir tanesidir (Özdaşlı, 2008). Özel yeteneklilerin ilgi alanları diğer bireylere göre daha geniştir (Akdoğan, Koçak ve Subaşı, 2017). Merak duygusu ve araştırma duygusu fazlaca olan bu bireyler kariyer planlama sürecinde güçlüklerle karşılaşabilir. Bu durumdan dolayı özel yetenekli bireylere kariyer planlaması için sorumluluk almaları öğretilmesi gerekmektedir birlikte üstün yeteneklilerin kariyer danışmanlığı konusunda danışmanlar, ebeveynler, öğretmenler iş birliği içinde olmalıdırlar (Greene, 2003). Üstün zekalı bireylerin sahip oldukları potansiyeli etkin kullanılabilmesi için, öncelikle sahip olduğu bilgi, becerileri göz önünde bulundurarak kendisine en uygun ilgi alanını seçmelidirler. Bunun sonrasında kendilerine bir kariyer planlaması yaparlar. Kariyer planlaması sürecinde kariyer danışmanlığı almak da çok önemlidir. Kariyer danışmanlığı, “bireylerin kariyer gelişim sorunlarına rehberlik etmek üzere tasarlanan kişilerarası süreç” tir (Osborn ve Baggerly, 2004, s. 46). Özel yetenekli öğrencilerde kariyer gelişimi, aynı diğer öğrencilerde olduğu gibi, çocuklukta başlayan ve yaşam boyu devam eden bir olaydır (Güleç, Karaburçak, Tatar ve Akalan, 2020). Ülkemizde üstün yetenekli öğrenciler ile ilgili çalışmalar olsa da kariyer konusunda kapsamlı araştırmalar yer almamaktadır. Bu amaçla kariyer ile ilgili Google Scholar (Google Akademik), Dergipark, YÖK Tez’den ulaşılan çalışmalar derlenmiştir ve aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

1. Araştırmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Araştırmaların yurt içi ve yurt dışı olma durumuna göre dağılımı nasıldır?
3. Araştırmaların çalışma grubuna göre dağılımı nasıldır?
4. Ülkemizde yapılmış çalışmaların amaçlarına yönelik bulgular nelerdir?
5. Ülkemizde yapılmış çalışmaların yöntemlerine ilişkin bulgular nelerdir?
6. Ülkemizde yapılmış çalışmaların veri toplama araçlarına ilişkin bulgular nelerdir?
7. Ülkemizde yapılmış çalışmaların önerilerine ilişkin bulgular nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada amaç üstün yetenekleri bireylerin kariyer planlamalarının ve bu süreçte yaşadıkları güçlüklerin neler olduğunu belirlemektir. Bu çalışmanın üstün yetenekli öğrencilerin aileleri ile öğretmenlere özellikle de üstün yetenekli öğrencilere gerek kariyer planlaması

gerekse diğer konularda onlara yol gösterici olan rehber öğretmenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar incelenmiş ve literatürde üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimleri ile ilgili yapılan çalışmalar derlenmiştir. Bu çalışma veri tabanları ve arama motorlarında ulaşılan makale ve tezler ile sınırlı olup bulguların genellenebilmesi ve çeşitlendirilmesi için daha kapsamlı çalışmalar yapılmalıdır.

Yöntem

Bu araştırmada YÖK Tez veri tabanı, Google Scholar (Google Akademik), Dergi Park veri tabanlarından “üstün yetenekli”, “üstün yetenekli ve kariyer, BİLSEM” gibi anahtar kelimeler kullanılarak ulaşılan çalışmalar incelenmiştir. Veri tabanından ulaşılan çalışmalar incelenerek derlenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden meta-sentez kullanılmıştır. Meta-sentez yöntemi belirli konu veya alanda yapılmış olan çalışmaların, araştırmaların bulgularının derlenip, sonuçlarının sentezlenerek değerlendirilmesine ve yorumlanmasına dayanan bir yöntemdir (Akgöz vd., 2004). Nitekim Çalık ve Sözbilir (2014), Polat ve Ay (2016) ile Sözbilir ve Gül (2015) meta-sentez çalışmalarını belli bir alanda yapılmış nitel araştırmaların yine nitel bir anlayışla ele alınıp, benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırmalı olarak ortaya konması şeklinde ifade etmiştir. Araştırmada toplanan veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzer verileri belli temalar etrafında toplayarak bunları araştırmacı ve okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik analizi veriler, sınırlı sayıda oluşturulmuş kelimelerle kodlara ve kategorilere dönüştürülerek çıkarımlar elde edilebilir (Elo ve Kyngäs, 2008). Bu araştırmada ulaşılan araştırmalar önce detaylı incelenmiş, yayın yılı, amaç, yöntem, veri toplama araçları, çalışma grubu, yurt içi-yurt dışı olma durumu ve önerilere göre kategorize edilmiştir. Ulaşılan çalışmaların makale, tez, kitap ve bildiri olma durumu kodlanarak tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma soruları doğrultusunda araştırmaya dahil edilen çalışmalar Tablo1’de listelenmiştir. M kodu makale, T kodu tez, K kodu kitap, B kodu bildiri şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 1. Belirlenen çalışmaların künyesi ve kodlama

Kod	Kaynak	Başlık	Tarih
M1	Güleç, Karaburçak, Tatar ve Akalan	Özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının incelenmesi ve normal gelişim gösteren popülasyon ile karşılaştırılması	2020
M2	Sürücü, Kontaş, Bacanlı	Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri	2015
T1	Sapmaz	İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (kesitsel bir çalışma)	2010

M3	Schultheiss ve Stead	Childhood career development scale: Construction and psychometric properties. Journal of Career Assessment	2004
M4	Camcı	Üstün zekalı ve yeteneklilerde cinsiyet farklılığı	2011
M5	Kerr, Colangelo	The college plans of academically talented students	1988
K1	Kerr	A handbook for counseling the gifted and talented	1991
M6	McCormick ve Wolf	Intervention programs for gifted girls	1993
K2	Phelps	Girls, gifted.	2009
M7	Doğan	Üstün yetenekli öğrencilerin meslek tercihleri	2020
M8	Altun ve Yazıcı,	Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma yaşantıları: ölçek uyarlama ve kesitsel tarama çalışması	2018
K3	Colangelo	Counseling gifted students.	2003
B1	Sart	Üstün yetenekli öğrencilere kariyer danışmanlığı	2011

Geçerlik ve Güvenirlik

Meta-sentez çalışmalarda geçerlik ve güvenirlüğün sağlanabilmesi için araştırma amacının ve araştırmalarının sorularının net bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir (Miles, Huberman ve Saldana, 2014). Bu çalışmada da geçerlik ve güvenirlüğü sağlamak amacıyla araştırmanın amacı ve araştırma soruları açıkça ifade edilmiştir. Bu kapsamda 7 tane araştırma sorusu oluşturulmuştur. Veri analizinin güvenirlüğünü sağlamak üzere, makaleler, tezler, kitap bölümleri ve bildiriler ayrı ayrı kodlanmıştır. Bu çalışmanın, diğer araştırmacılar ve okuyucular tarafından anlaşılmasının kolaylaştırılması amacıyla tablolara yer verilmiştir. Çalışmamızda araştırmaların yıllara göre dağılımı, çalışma grubu, yöntemleri gibi tablolar yer almıştır.

Bulgular

Literatür taramasında ulaştığımız çalışmaların yıllara göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Belirlenen çalışmaların yıllara göre dağılımına ilişkin bulgular

Kod	Yıl
M5, K1	1988-2000
T1, M3, M4, M1, K2, K3	2001-2013
M1, M7, M2, M8	2014-2025

Literatür taramasında ulaştığımız çalışmaların yurt içi- yurt dışı çalışma olmasına göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Belirlenen çalışmaların yurt içi- yurt dışı çalışma olmasına ilişkin bulgular

Kod	Çalışma yeri
M1, M2, T1, M4, M7, M8, B1	Yurt içi
M3, M5, K1, K2, K3	Yurt dışı

Literatür taramasında ulaştığımız çalışmaların çalışma grubuna göre dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ülkemizde yapılmış belirlenen çalışmaların çalışma grubu dağılımına ilişkin bulgular

Kod	Çalışma grubu
M1, B1	Üstün yetenekli lise öğrencisi
M2, T1, M7	Üstün yetenekli ortaokul öğrencisi
M4, M8	Üstün yetenekli öğrenciler (karma)

Literatür taramasında ulaştığımız çalışmaların amaçlarına göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ülkemizde yapılmış belirlenen çalışmaların amaçlarına yönelik bulgular

Kod	Amaç
M1	Özel yeteneklilerde pozitif kariyer planlama tutumları düzeyi ve cinsiyet, BİLSEM öğrenim süresi ilişkisi ilişkisi
M1	Özel yetenekliler ile normal popülasyondaki öğrencilerin kariyer planlama süreci arasındaki fark
M2	BİLSEM'e devam eden üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinin cinsiyete, sınıf düzeyine, gelir düzeyine, alan, anne ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre incelenmesi
T1	Üstün yetenekli öğrencilerin cinsiyetlerinin, sınıf düzeylerinin, sosyoekonomik düzeylerinin ilgi ve yeteneklerinin kariyer gelişimlerine etkisi
M7	Kariyer gelişim ölçeği puanlarının cinsiyete, öğrenim görülen okul türüne ve sınıf düzeyine göre incelenmesi
M8	Üstün Yetenekli Öğrencilerin Danışma Yaşantıları Ölçeğini Türk kültürüne uyarlamak ve okullarda verilen PDR'nin niteliğini arttırarak üstün yetenekli öğrencilerin tepkilerini incelemek
B1	Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer seçimleri konusundaki karşılaşılabilecekleri sorunları tespit etmek ve bu problemle ilgili alandaki danışmanlara ve danışman adaylarına bilgi vermek

Literatür taramasında ulaştığımız çalışmaların yöntemlerine göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Ülkemizde yapılmış belirlenen çalışmaların yöntemlerine ilişkin bulgular

Kod	Yöntem
M1, M2, M8, T1	Nicel
M4, B1	Nitel
M7	Karma yöntem

Literatür taramasında ulaştığımız çalışmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Ülkemizde yapılmış belirlenen çalışmaların veri toplama araçlarına ilişkin bulgular

Kod	Veri toplama aracı
M1, B1, T1, M8	Kişisel bilgi formu
M1, M2, T1	Kariyer geleceği /Gelişimi ölçeği
T1, B1	Akademik benlik kavramı ölçeği/ Benlik algısı ölçeği
M4	Literatür tarama
M7	Kariyer ve yetenek gelişimi öz yeterlik ölçeği
M8	Üstün yetenekli öğrencilerin danışma yaşantıları ölçeği
B1	Duygusal zeka testi

Literatür taramasında ulaştığımız çalışmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 8. Ülkemizde yapılmış belirlenen çalışmaların önerilerine ilişkin bulgular

Kod	Öneriler
M1, T1, M4, B1, M7	Tüm kademelerdeki öğrencilere pozitif kariyer planlama ile ilgili destek/ öğrencilerinin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerine odaklanmaları / üstün kız ve erkeklere eğitimde fırsat eşitliği için PDR hizmeti yapmak/ üstün yeteneklilerde kariyer seçimi konusunda kariyer danışmanlığına ihtiyaç
M1	Kariyer planlama ile ilgili sınırlı sayıda olan çalışmaların artırılması Üstün yetenekli öğrenciyi okul öncesi tanılama
M2	Üstün yetenekli öğrencilerin gelecek beklentileri ve geleceğe ilişkin kaygılarının araştırılması üstün yetenekli öğrencilerin kariyer engellerini ve öz yetkinliklerini nitel ve nicel yöntemlerle araştırarak ve cinsiyet karşılaştırması yapacak araştırmaların yapılması
T1	İlköğretimdeki öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirmelerini bunları fark edip ayrıştırılmalarını sağlayan kariyer grup rehberliği programlarının geliştirilmesini, bireysel ve grupla kariyer psikolojik danışma hizmetlerinin planlanmasını amaçlayan araştırmaların yapılması Aynı araştırmanın ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde yapılması

Tablo 8'in devamı

T1, M7	Aynı araştırmanın uzunlamasına bir yöntemle çalışılması/ üstün yetenekli öğrencilerin meslek tercihlerine yönelik boylamsal çalışma yapılması
M4	Üstün yetenekli kızların zayıf oldukları noktalarda destelenebilmesi Fen, matematik ve mühendislik alanlarında başarılı olmuş kadın bilim insanı ya da iş kadınlarından örnekler Üstün yetenekli kızların kendini ifadesi için fırsat sunma Ders araç gereç ve materyallerinde bilim kadını figürüne yer vermek
M7	İstediği mesleği yapan veya yapamayan kişilerin mesleki gelişimleri ve karşılaştıkları zorluklar üzerine çalışmalar yapılması, Mesleki tercih için kariyer ve yetenek gelişimi öz yeterlik düzeylerinin belirlenmesi, Öğrencilerin kariyer ve meslek tercihlerinin daha iyi planlanması, Öğrencilere her bir meslek gurubunun yaptıkları işler hakkında yeterli bilgilendirme, gezi, gözlem ve yerinde uygulama olanakları sunmak
M8	Öğrencilerin PDR servislerinden beklentileri için nitel araştırmaların planlanması PDR hizmetini uygulayan danışmanların bakış açıları ve alandaki yeterlik düzeylerinin de araştırıldığı çalışmalar

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada üstün yetenekliler ve kariyer gelişimleri, kariyer planlamaları konusunda çeşitli veri tabanlarından, anahtar kelimeler kullanılarak ulaşıp sistematik taraması yapılarak derlenen çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden meta-sentezden yararlanılmıştır. Literatür taraması sonucunda araştırmasını özel yetenekli lise öğrencileri ile yapan Güleç, Karaburçak, Tatar ve Akalan, (2020) çalışmasında özel yetenekli lise öğrencilerinin BİLSEM'de eğitim alma sürelerine göre, pozitif kariyer planlama tutumlarının değişmekte olduğunu, ancak bu eğitimlerin özel yetenekli öğrencilerin mesleki ilgi ve yeteneklerinin farkında olmalarını sağladığı ve kariyer planlama süreçlerinde olumlu tutumlar geliştirmelerine katkı sağladığı sonucuna varmıştır. Sürücü, Kontaş ve Bacanlı (2015), Schultheiss ve Stead (2004) ve Sapmaz (2010) çalışmalarında üstün yetenekli kız öğrencilerin kariyerleri konusunda merak ve araştırma davranışlarının üstün yetenekli erkek öğrencilerden fazla olduğunu sonucuna varmıştır. Camcı (2011) üstün yetenekli öğrencilerin cinsiyet farklılığı ile ilgili yaptığı çalışmasında cinsiyet rollerinin kariyer tercihinde üstün yetenekli kız öğrencileri daha fazla etkilediği sonucuna varmıştır. Bunu üstün yetenekli kızların toplumdaki cinsiyet rolü ve kadınların geçmişten bu yana erkeklerden maaş ve itibarının daha az olması etkilemiştir. Bu çalışmayı üstün yetenekli kızların cinsiyet rollerine ve toplumun bu konudaki beklentilerine uygun daha az prestijli mesleklere yönelmeleri Kerr ve Colangelo (1988), Kerr (1991) ile McCormick ve Wolf (1993) çalışmaları ve Phelps (2009) un çalışmasında ulaştığı üstün yetenekli kızların üstün yetenekli erkeklerle aynı seviyede olmalarına rağmen kızların daha düşük meslekleri tercih etmeleri örtüşmektedir. Güleç, Karaburçak, Tatar ve Akalan (2020) çalışmasında BİLSEM'de olan üstün yetenekli öğrencilerin kariyer konusunda uyumluluk, pozitiflik, kariyer bilgi ile araştırmalarının daha yüksek olduğu sonucuna varmışlar ve bu öğrencilerin normal öğrencilere göre kariyer beklentilerinin daha olumlu olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum Doğan (2020) ın çalışmasında ulaştığı BİLSEM' de öğrenim gören üstün yetenekli ortaokul öğrencilerinin meslek ve meslek kolları hakkında bilgi edinimlerinin ve

kariyer ile yetenek bakımından öz yeterlik düzeylerinin epey iyi seviyede olması sonucuyla örtüşmektedir. Bir başka deyişle BİLSEM öğrencilerinin meslek tercihindeki çeşitlilik konusunda yelpazelerinin normal popülasyona göre daha geniş olduğunu dile getirmiştir. Yine Doğan (2020) in çalışmasında BİLSEM ortaokul öğrencilerinin kariyer planlamalarında kariyer ve yetenek gelişimine göre öz yeterlik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı sonucuna varmıştır. Altun ve Yazıcı (2018), Colangelo (2003), Kerr (1991) ile Sart (2011) in yaptıkları çalışmalarda üstün yetenekli öğrencilerdeki ilgi ve yetenek alanlarının çeşitliliğinden kaynaklı olarak kariyer planlamasıyla alakalı kararsızlık, yoğun stres yaşadıklarına ulaşmışlardır.

Literatür taramasında üstün yeteneklilerin kariyer gelişimleri ve planlaması hakkında yeterli sayıda çalışma olmadığı ve olanların da kısır bir döngü içinde birbiriyle aynı konu etrafında döndüğü görülmüştür. Bundan dolayı kariyer planlama, kariyer gelişiminde kesitsel ve boylamsal, kapsamlı ve daha bütüncül çalışmalara yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda toplumun hala meslek ve meslek kollarına cinsiyetçi bakış açılarıyla yaklaştıkları görülmektedir. 21.yy Türkiye'sini düşündüğümüzde mesleklere cinsiyetçi değil de yetenek ve ilgiler ölçüsünde bireyler yönlendirilmelidir. Bu bağlamda şunlar yapılabilir:

- Üstün yetenekli öğrencilere mesleki rehberlik konusunda daha özenli bir yönlendirme yapılabilir.
- Okullarda okul psikolojik danışmanları öncülüğünde üstün yetenekli öğrencilere PDR yapılabilir.
- Geleneksel olarak toplumda erkeklere atfedilen mesleklerin kadın rol modelleri örnek gösterilerek bazı kalıp yargılar yıkılabilir.
- Üstün yetenekli öğrencilerin çok potansiyellilikleri göz önünde bulundurulduğunda seçim güçlüğünden dolayı mesleki kaygı ortaya çıkmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek adına gerekli PDR çalışmaları yapılabilir.
- Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki gelişim süreçleri özenle planlanıp, verilen rehberlik hizmetleri onların kabiliyetlerini en uygun biçimde ortaya koyabilecekleri bir biçimde itinayla sunulabilir.
- Üstün yetenekli öğrencilerin farklı alanlardaki yeteneklerinden dolayı kalıp meslek dalları dışında yeni ortaya çıkan meslekler de öğrencilere tanıtılmalıdır. Gerekirse bu meslek dalları ile ilgili röportajlar, geziler yapılabilir ve gerek öğrenciye gerekse veliye yönelik bilgilendirme toplantıları da düzenlenebilir.

Referans

- Akdoğan, E. M., Koçak, G., & Subaşı, M. (2017). Özel yetenekli çocukların belirlenmesinde okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 8(16), 2-22.
- Akgöz, S., Ercan, İ., & Kan, İ. (2004). Meta-analizi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(2), 107-112.
- Altun, F., & Yazıcı, H. (2018). Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma yaşantıları: Ölçek uyarlama ve kesitsel tarama çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(1), 173-200.
- Camcı, S. (2011). Üstün zekalı ve yeteneklilerde cinsiyet farklılığı. *HAYEF Journal of Education*, 8(2), 105-117.

- Colangelo, N. (2003). Counseling gifted students. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (3rd ed., pp. 373-387). Allyn and Bacon.
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38.
- Doğan, A. (2020). Üstün yetenekli öğrencilerin meslek tercihleri. *Turkish Studies*, 15(5), 3277-3300.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.
<http://academic.csuohio.edu/kneuendorf/c63309/ArticlesFromClassMembers/Amy.pdf>
- Greene, M. J. (2003). Gifted adrift? Career counseling of the gifted and talented. *Roeper Review*, 25(2), 66-72.
- Güleç, S., Karaburçak, S., Tatar, V., & Akalan, C. (2020). Özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının incelenmesi ve normal gelişim gösteren popülasyon ile karşılaştırılması. *The Journal of Social Science*, 4(7), 318-327.
- İnnalı, H. Ö. (2018). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin yazma sürecinde kullandıkları bilişüstü stratejilerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kerr, B. A., & Colangelo, N. (1988). The college plans of academically talented students. *Journal of Counseling and Development*, 67(1), 42-48.
- Kerr, B. (1991). *A handbook for counseling the gifted and talented*. American Counseling Association.
- McCormick, M. E., & Wolf, J. S. (1993). Intervention programs for gifted girls. *Roeper Review*, 16(2), 85-88.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2007). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*.
<http://www.orgm.meb.gov.tr/>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). *2017-2018 Bilim ve Sanat Merkezleri öğrenci tanılama kılavuzu*.
<https://orgm.meb.gov.tr/>
- Osborn, D., & Baggerly, J. N. (2004). Perceptions of career counseling and career testing: Preferences, priorities and predictors. *Journal of Career Development*, 31(1), 45-59.
- Özdaşlı, K. (2008). Bireysel kariyer planlamada etkili olan faktörler ve üniversitelerin etkisi üzerine bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Phelps, C. L. (2009). Girls, gifted. In B. Kerr (Ed.), *Encyclopedia of giftedness, creativity and talent* (pp. 393-396). Sage Publications.
- Polat, S., & Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 52-64.

- Sapmaz, H. İ. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Sart, G. (2011). Üstün yetenekli öğrencilere kariyer danışmanlığı. *XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, İzmir.
- Schultheiss, D. E. P., & Stead, G. B. (2004). Childhood career development scale: Construction and psychometric properties. *Journal of Career Assessment*, 12, 113-134.
- Sözbilir, M., & Gül, Ş. (2015). Thematic content analysis of scale development studies published in the field of science and mathematics education. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 85-102.
- Sürücü, M. K., & Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *Turkish Studies*, 10(15), 919-934.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin Yayıncılık.